

חבורת ש"ס
ללימוד הש"ס בעיון

קונטרס מראי מקומות

מסכת בבא בתרא
צז: - קג:

- לה -

תשרי תשפ"ו

הטבות מיוחדות לכוללים וקבוצות לימוד
לפרטים: הרב חיים טופר 050-4128780
אימייל: N0527622507@gmail.com

©

כל הזכויות שמורות

המקומות המצוינים בכוכבית*, הם חומרים
שעליהם יש לחזור בשביל המבחן

עמוד זה נלמד בח' תשרי ונכלל במבחן הנוכחי בט"ו חשוון

צז, ב

גמ': בורק

ביאורי הראשונים, מהו 'בורק' המוזכר בברייתא, ואיך מתיישב עם 'חמר חווריין' שנסתפק עליו רב כהנא להלן

הרשב"ם מפרש ש'בורק' היינו יין לבן, ולהלן בגמ' על ספיקו של רב כהנא חמוה דרב משרשיא 'חמר חווריין' [יין לבן] מהו, כתב הרשב"ם שהיינו 'יין בורק' שבברייתא, ונראה שלא שמיע לרב כהנא ברייתא זו. אמנם **הרמב"ן** כתב, שבברייתא כאן יש לגרוס 'בודק' היינו יין חזק. ו**ברשב"א** כתב ליישב הגירסא בברייתא 'בורק' שהוא לבן, ואינו דומה ל'חמר חווריין' שבספיקו של רב כהנא שהוא לבן ביותר, וכן כתב **בריטב"א** ש'חמר חווריין' הוא לבן כשלג.

גמ': אי למעוטי יין קוסס וכו'

לדעת רבי יוחנן שיין קוסס 'חמרא הוא', אם גם מקדשין עליו

ברשב"ם מבואר, שלדעת רבי יוחנן שיין קוסס 'חמרא הוא, אפשר גם לקדש עליו, גם **בשו"ע** (או"ח סי' רעב ס"ג) כתב שמקדשין על יין זה, אכן כתב, מכל מקום מצוה לברור יין טוב לקדש עליו, וכתב **המשנ"ב** (שם ס"ק ט), שאף שלכתחילה מקדשין עליו, מכל מקום מצוה מן המובחר לברור יין טוב.

אמנם **בעליות דרבנו יונה** כתב, שאין לקדש עליו אפילו לדעת רבי יוחנן, ואת קושית הגמ' 'פלוגתא דר' יוחנן ור' יהושע בן לוי היא', מפרש רבנו יונה, שכיון שלדעת ריב"ל יש לו דין חומץ, א"כ פשיטא שגם לרבי יוחנן אין להכשירו לענין קידוש. עוד כתב לפרש בקושית הגמ', שכיון שיש מחלוקת אם מברכין עליו 'בורא פרי הגפן', אין להעמיד את דברי רב על יין זה, שמדברי רב נראה שמדבר על יין כזה שדין פשוט הוא שנחשב יין לענין 'בורא פרי הגפן', ואם כוונתו ליין קוסס, היה לו לומר שמברכין עליו

'בורא פרי הגפן' אבל אין מקדשין עליו, אכן לדינא באמת הוא פסול לקידוש.

*גמ': חמר חווריין מהו

אם ספיקו של רב כהנא גם לענין קידוש, ואיך הדין למעשה

הרשב"ם כתב, שספיקו של רב כהנא הוא רק לניסוך ולא לקידוש, שלקידוש הוא כשר לכתחילה, ורבא פשט לו שלניסוך לכתחילה לא יביא, שיין אדום קודם. אמנם **הרמב"ן** כתב, שהספק הוא בין לענין ניסוך ובין לענין קידוש, וכתב שיין לבן פסול גם לקידוש. ו**ברשב"א** מבואר, שבגמ' כאן מדובר ביין לבן ביותר, ו**בריטב"א** כתב שמדובר ביין לבן כשלג, ולדבריהם גם לשיטת הרמב"ן שפסול גם לקידוש, היינו דוקא יין לבן ביותר.

ובשו"ע (או"ח סי' רעב ס"ד) מביא את שיטת הרמב"ן שיין לבן פסול לקידוש, וכתב שמנהג העולם לקדש עליו. ו**במשנ"ב** (שם ס"ק יב) מביא דעת דברי האליה **רבה**, שביין לבן יותר מדאי נכון לחוש לשיטת הרמב"ן, מלבד בשעת הדחק שאין לו יין אדום.

צח, א

תוס' ד"ה מבושם

ישוב קושית התוס' לפי שיטת הרמב"ן

ברמב"ן (לעיל צו, ב) כתב, שכשמוכר יין 'מבושם', חייב המוכר להעמיד יין שאינו מתקלקל אפילו מחמת קנקנים של לוקח, ואינו יכול לומר לו 'קנקנך גרם' [אמנם גם לפי מה שכתב הרמב"ן, עדיין יקשה לרב חייא בר יוסף, שיאמר לו 'מזלך גרם'].

גמ': אלא בקנקנים דלוקח

הטעם שבקנקנים דלוקח אינו חייב באחריותו

ברשב"ם וכן **בתוס'** (לעיל צו, ב) ביארו, שהקנקן בו מונח היין יכול לגרום שיחמיץ, ולכן בקנקנים דלוקח אינו חייב באחריותו, משום שיש לתלות שהקנקנים

זה היין באחריות המוכר אם נשאר בקנקנים שלו, ועל זה מקשה הגמ' מדוע אחריות על המוכר, הרי יכול לטעון לא היה לך להשהותו. גם **ברשב"א** כתב, שנראה שגם באופן שלא אמר לו 'למקפה' יש לו זמן שתיה יותר משלשה ימים, אמנם **בבעל המאור** וב**מלחמות** נראה, שלאחר שעברו שלשה ימים יכול המוכר לומר 'לא איבעי לך לשהוי', וזהו גם טעמו של רב במה שאמר לעיל (צו, א) שלאחר שלשה ימים היין באחריות הלוקח, משום שיכול המוכר לומר לו 'לא איבעי לך לשהוי', וכן מבואר **בתוס' רי"ד**.

גמ': דיבין ליה חביתא דחמרא לחנוואה וכו'

מהו אופן המכירה לחנווני, ומאיזה טעם היין באחריות המוכר

הרשב"ם מפרש שאינו מוכר את החבית לחנווני, אלא מוסר לו אותה בכדי שימכרנה בחנותו וישתכר קצת, והמוכר מקבל מעותיו רק לאחר שקיבל החנווני את המעות מהלוקחים. ולשיטתו שהלכה כרב חייא בר יוסף שיכול המוכר לומר ללוקח 'מזלך גרם', יש הכרח לפרש באופן זה, שהרי אילו מכר את החבית לחנווני, מדוע היא באחריות המוכר, הרי גם כשמוכר לו 'למקפה' מבואר בגמ' שיכול לומר 'מזלך גרם', אמנם **התוס'** ושאר **ראשונים** מפרשים, שמכר את החבית לגמרי לחנווני, ומכל מקום יכול החנווני לומר לו 'הא חמרך', משום שמוכר לחנווני הוא כמוכר 'למקפה', כיון שהמוכר יודע שהחנווני מחזיק את היין עד יום השוק, ואינו יכול לומר לו 'לא איבעי לך לשהוי'.

[והנה לעיל (צו, ב) נתבאר שיטת **התוס' והרמב"ן**, שהמבואר בדברי שמואל שהמוכר יכול לטעון ללוקח שהיין נתקלקל מחמת טלטול החבית, היינו דוקא באופן שלא אמר לו 'למקפה', אבל כשאומר שקונה 'למקפה', צריך לתת לו יין שאינו מתקלקל ע"י טלטול. ושי' **הראב"ד**, שגם כשאומר לו 'למקפה' יכול המוכר לטעון שהיין נתקלקל ע"י טלטול החבית, ומה שאמרו בסוגיה כאן שאומר לו 'הא חמרך', הוא משום שמדובר באופן שהעביר את החבית במוט ולא

של הלוקח הם שגרמו ליין להחמיץ. אמנם **בבעל המאור** וב**מלחמות** כאן מבואר, שעירוי היין הוא הסיבה לקלקול, והטעם שבקנקנים דלוקח אינו חייב באחריותו, משום שהעברת היין מכליו של מוכר לקנקנים של לוקח גרמה את הקלקול. ו**בריטב"א** כתב את שני הביאורים.

רשב"ם ד"ה אבל

הטעם שבכליו של מוכר יכול הלוקח לטעון שמכר לו יין שאינו ראוי

על מה שביאר הרשב"ם, שאפילו לאחר זמן מרובה יכול לטעון הלוקח שכבר מימות הבציר היה היין מקולקל, אלא שלא היה ניכר עד שהחמיץ, מעיר **הרשב"א**, שבגמ' בב"מ עליה נסמך הרשב"ם מבואר, שרק באופן שהיין החמיץ עד טבת, יש לתלות שמלכתחילה משעת הבציר היה בו קלקול, אבל אם היין מתקיים ולא החמיץ עד אחר טבת, אין לתלות שמלכתחילה היה בו קלקול, ובגמ' כאן אין חילוק אם קונה את היין קודם טבת או לאחר טבת. והרשב"א עצמו מפרש, שכל שאומר שמוכר 'למקפה', משמעות הדבר שמקבל אחריות להעמיד יין יפה בשיעור שראוי להסתפק ממנו, ואם מחמיץ אח"כ נמצא שהיין שמכר לו לא היה ראוי להתקיים עד שיעור זמן זה.

גמ': לא איבעי לך לשהוי

אם טענה זו שייכת גם באופן שלא אמר לו 'למקפה'

ביד רמה כתב, שגם באופן שלא אמר לו 'למקפה', ומשום כך אפשר לפרש שהיין עומד לשתיה, מכל מקום כיון שאין הדרך לשתות הכל מיד, במשך הזמן המקובל לשתות, אין המוכר יכול לומר ללוקח 'לא איבעי לך לשהוי', ובתוך זמן זה יהיה היין באחריות המוכר. וקושיית הגמ' שיאמר 'לא איבעי לך לשהוי', משום שממה שהעמיד ר' יוסי בר' חנינא בקנקנים של לוקח, ולא העמיד כגון שהחמיץ לאחר הזמן שמקובל לשתות, משמע שלדעתו גם לאחר זמן

מעצמו אמר שיוליך את החבית לוול שפט, ולא הנותן אמר לו שיוליך, מכל מקום מאחר שהמקבל פירש כן בשעה שקיבל את החבית, על דעת זה נעשה העסק ביניהם, ואינו יכול למכור את החבית כאן, ונחשב כמו שאמר הנותן שיוליך את החבית לוול שפט.

וברשב"א מביא גירסת הר"ח 'דובין' חביתא דחמרא, וכן היא גירסת הראב"ד. נמצא מבואר לגירסא זו, שאף שקונה את החבית לעצמו מיד, מכל מקום כל שקנה על דעת להוליך אותה לוול שפט למכור שם, אם הוזלה החבית הרי היא באחריות המוכר. וברשב"א הקשה על זה, כיון שקנה את החבית מיד נגמר המקח, ומה בכך שלקח על דעת להוליך לוול שפט כדי למכור שם. וכתב, שמא נאמר שכיון שפירש בשעת המקח שקונה כדי להוליך לוול שפט, הרי הוא כמפרש שאם לא יהיה לו צורך להוליכה מחמת שיוזל היין יחזור המקח, ודומה למבואר בגמ' בקידושין (ג, א) במוכר קרקע על דעת לעלות לארץ ישראל, שאם נאנס ולא עלה המקח חוזר. אמנם **בעליות רבנו יונה** חולק, וכתב שרק כלפי המוכר אמרו, שאם מכר על דעת איזה דבר שלא נתקיים בסוף המקח בטל, שנחשב הדבר שמכר מתוך אונס, אבל כלפי הלוקח, גם כשלקח על דעת איזה דבר שלא נתקיים לבסוף, אין זה סיבה שיתבטל המקח, משום שאינו נחשב מקח מתוך אונס. **ובריטב"א** כתב, שמדובר באופן שהתנה כך בפירוש בתנאי גמור, או עכ"פ שאמר בדרך קפידא שקונה על דעת להוליך לוול שפט, ולכן אם לא נתקיים יכול להחזיר את המקח.

גם **ביד רמה** מפרש שקנה את החבית שתהיה שלו לגמרי, אלא שלדעתו מדובר באופן שסיכמו ביניהם, שהלוקח יתן דמי החבית רק לאחר שימכור אותה בוול שפט, שבזה אמרו שהמכר נעשה על דעת כן שיוכל להוליך את החבית ולמכור בוול שפט, ואם הוזל היין ונמצא שאין לו תועלת להוליך את החבית לוול שפט, מתפרש הדבר שעל דעת כן לא נתחייב לתת דמי המקח, ולכן המקח חוזר. **ובריטב"א** כתב כן בשם הרא"ה, וחולק על זה, שלדעתו מה שפירש

בטלטול על הכתף. ושיטת הריטב"א לעיל כשיטת התוס' והרמב"ן, אמנם כאן במוכר לחנווני כתב שאינו כמוכר למקפה, ומדובר באופן שהעביר את החבית ע"י מוט, שדוקא כשמפרש שרוצה למקפה, הרי זה כמפרש שרוצה יין טוב שאינו מתקלקל בטלטול, משא"כ בחנווני אין טעם לפרש דבריו שרוצה יין טוב, אלא שכיון שקונה על מנת למכור, צריך הוא יין שיתקיים עד יום השוק, אבל לענין הטלטול, בכדי שלא יתקלקל צריך החנווני להעביר את החבית במוט].

תוס' ד"ה האי

יישוב קושית התוס' ללישנא שרבא סבר כרב חייא בר יוסף

על קושית התוס', ללישנא שרבא סבר כרב חייא בר יוסף, א"כ מדוע כאן לא הוי באחריות החנווני, הנה **בעליות דרבנו יונה** כתב על זה, שמה שאמר רב כהנא שחלא לא, מעצמו אמרה ואין כוונתו שזוהי שיטת רבא, ורבא עצמו סבר דלא כרב חייא בר יוסף.

גמ': האי מאן דקביל חמרא וכו'

שיטות הראשונים וגירסאותיהם, אם קיבל או קנה על דעת למכור, והטעם לפי זה שאם הוזלה הנותן חייב באחריות

הרשב"ם מפרש, שנותן החבית אמר למקבל שלא ימכור את החבית אלא בוול שפט, ומשום כך אמרו שאם הוזל קודם שהגיע לאותו מקום, הרי הוא באחריות נותן החבית. **ובריטב"א** מבואר יותר, שכיון שהמקבל אינו יכול למכור עכשיו, אנו סהדי שלא קיבל עליו אחריות אלא לאחר שיבוא לוול שפט ויוכל למכור את היין [ומכל מקום אחריות גניבה ואבידה קיבל עליו, שהרי לא גרע משומר שכן]. וכתב הריטב"א, שלפי זה באופן שהנותן לא יעכב על המקבל מלמכור כאן, אלא המקבל מעצמו מוליך את החבית לוול שפט, יהיה חצי הוזל באחריות המקבל. אכן מביא גם דעת יש אומרים, שגם אם המקבל

בית סתם היינו בית לעצמו, ואינו יכול לומר שהכוונה היתה ל'בית חתנות', ומשום כך כתב כשיטת הרשב"ם וגירסתו, שברישא מדובר דוקא באופן שפירש לעשות 'בית חתנות'.

*תוס' ד"ה רבי ישמעאל

כמה שיעור בית לענין חלוקת אחים ושותפים ועוד
דינים

ביד רמה ועוד **ראשונים** כתבו, שלגבי חלוקת בית די שיהיה ארבע אמות על ארבע אמות לכל אחד, משום שבדוחק גם ארבע על ארבע נחשב בית. עוד כתבו, שאפילו אם מקבל עליו ליתן 'בית' לחבירו, אינו צריך ליתן אלא ארבע על ארבע, שלא נאמרו השיעורים במשנה אלא בבא לבנות מתחילה, שאין דרך לבנות בית בפחות משיעור זה.

ובשיטה מקובצת בשם **תוס' הרא"ש** כתב, שהטעם שחולקין בית שיש בו שמונה על ארבע, אף שלכל אחד יהיה רק שיעור ארבע על ארבע, משום שיותר עדיף לאדם בית שיש בו ארבע על ארבע והוא לבדו דר שם, ממה שיהיה לו בית של שמונה על ארבע בשותפות.

[**ובשיטה מקובצת** בשם **הראב"ד** כתב, שכל מה שמבואר במשנה ששיעור בית הוא לכל הפחות ארבע על שש, הוא מדברי ר' ישמעאל, ודוקא ב'בית חתנות' שנצרך לו שיעור גדול יותר מבית סתם, אבל בבית סתם שאינו 'בית חתנות', די בארבע על ארבע, ודברי הראב"ד הם להיפך ממה שנתבאר בשיטת הרשב"ם ועוד ראשונים, ש'בית חתנות' הוא קטן מבית סתם].

והנה גם לשיטת התוס', ששיעור 'בית' לחלוקת אחים או שותפין הוא שש על שמונה, יש לבאר מה שאמרו בגמ' בסוכה (ג, א) לגבי מזוזה ועוד דינים ש'בית' היינו בשיעור ארבע על ארבע. **ובתוס' רי"ד** כאן כתב בזה, שבית ארבע על ארבע ראוי להכניס בו מיטתו ושולחנו, אבל אין די בשיעור זה כדי להכניס כלי תשמישו, ומשום כך בארבע על ארבע כבר נחשב

שלא ישלם עד שימכור את החבית בוול שפט, אינו סיבה שהמקח עצמו יהיה תלוי בזה.

צה, ב

מתני': המוכר מקום לחבירו וכו'

מהו השיעור כשמוכר או מקבל עליו לעשות בית סתם, לפי גירסאות הראשונים במשנה

לפי הגירסא שלפנינו מבואר ברישא, שהמוכר מקום או המקבל מקום לעשות בית חתנות לבנו ובית אלמנות לבתו, שיעור ה'מקום' הוא ארבע אמות על שש, אבל במוכר מקום לעשות בית סתם, לא דיברה המשנה כלל מהו שיעור ה'מקום', וכתב **ברשב"ם**, שבבית סתם השיעור הוא כ'בית קטן' שהוא שש על שמונה, והטעם ששיעורו של 'בית חתנות' קטן משיעור בית סתם, כתב **בעליות דרבנו יונה**, שכיון שהחתן ובתו משתמשים גם בבית של אבי הבת, די להם בבית קטן יותר.

אמנם **ברי"ף** כתב שהגירסא במשנה היא 'המוכר מקום לחבירו לעשות לו בית', וכתב **ביד רמה** שלפי גירסא זו גם אם מקבל מקום לבית סתם או מקבל לעשות בית סתם, השיעור הוא כמו בית חתנות, לר"ע ארבע על שש ולרבי ישמעאל שש על שמונה, ומה שאמרו במשנה ש'בית קטן' היינו שש על שמונה, הוא כשיטת רבי ישמעאל, וכך מבואר **ברמב"ם** (הל' מכירה פכ"א ה"ד) **ובשו"ע** (חו"מ סי' ריד סי"ג).

וברמב"ן כתב, שגם לפי גירסת הרי"ף יש חילוק בין בית חתנות לבית שאינו של חתנות, ושיעור בית שאינו של חתנות לכו"ע הוא לכל הפחות שש על שמונה, ומה שאמרו ברישא שאם מכר מקום לבית לר"ע השיעור הוא ארבע על שש, הוא משום שיכול לומר שקיבל עליו 'בית חתנות', שכל שלא פירש איזה בית, יכול המקבל לטעון ש'בית חתנות' קיבל עליו. **וברשב"א** מקשה על זה, שכיון שבסיפא קתני בסתם ש'בית קטן' היינו שש על שמונה, ולא הזכיר התנא שהיינו דוקא בית לעצמו, נראה שהמקבל עליו

גמ': דמצדדי אצדודי

מדוע היו מצודדים ולא פניהם איש אל אחיו ממש

בנפש החיים (שער א פ"ח) מקשה, מדוע היו הכרובים מצודדים גם כלפי הבית, ולא העמידו אותם כשפניהם איש אל אחיו ממש, הרי העמדתם באופן זה מראה שאין הקירבה שלמה ממש. וכתב לבאר, לפי מה שאמרו בגמ' בברכות (לה, ב) שיטת רבי ישמעאל, שמאמר הכתוב 'ואספת דגנך' אינו סותר את הכתוב 'לא ימוש ספר התורה הזה מפיו', משום ש'לא ימוש' אין הכוונה ככתבן ממש אלא הנהג בהן מנהג דרך ארץ, ומסיים שם אב"י הרבה עשו כרבי ישמעאל ועלתה בידן. מבאר הנפש החיים, שליחידים ודאי ההנהגה היא ש'לא ימוש ספר התורה הזה מפיו' ממש, ומכל מקום לכלל ההמון נאמר שינהגו עם התורה מנהג דרך ארץ, נמצא שהנהגת כלל ההמון עיקרה שאין דביקות גמורה עם השכינה, ומשום כך היו הכרובים מצודדים גם כלפי הבית, שגם בזמן שהנהגת הכלל היא כפי רצונו של מקום, עדיין אין בהנהגת הכלל מציאות של דביקות גמורה.

צט, ב

רשב"ם ד"ה אמת המים

אם מכר לו אמת המים או מקום לעשות אמת המים

ברשב"ם מפרש, שמכר לו אמה של מים קיימת בתוך השדה, ואמרו שצריך שתהיה רוחבה שתי אמות, ואם אינה רחבה כל כך צריך להרחיבה. אמנם **בר"י מיגאש** ועוד **ראשונים** פירשו, שלא היתה אמה של מים בשדה כלל, ומכר לו מקום בחצירו או בשדהו לחפור שם אמת המים, ועל זה אמרו ששיעורה שתי אמות.

גמ': אמאי שלו לא הגיעו

מאיזה טעם היה פשוט לגמ' שהדרך שנטל לעצמו היא שלו

בית דירה לענין מזוזה, אבל הנותן בית לבנות רוצה שיכניס גם כלי תשמישו לשם, וכן לענין חלוקה.

צט, א

גמ': אף למטה אין משמש כלום

מהו למטה, הארון או גם גוף הכרובים

הרשב"ם מפרש, ש'למטה' היינו הארון וגוף הכרובים, וכמו שאמרו בסמוך שהכרובים בנס הם עומדים. אמנם **בר"י מיגאש וביד רמה** כתבו, ש'למטה' היינו הארון ולא גוף הכרובים [וגרסו בגמ' 'מקום ארון אינו מן המדה', ולא כמו הגירסא שלפנינו 'מקום ארון וכרובים אינו מן המדה'].

רשב"ם ד"ה כנף

שיטות הראשונים בביאור הפסוק 'עשר אמות מקצות כנפיו'

על מה שביאר ברשב"ם את הפסוק 'עשר אמות מקצות כנפיו', היינו אם נחבר את שני הכנפיים יחד בלא גוף הכרוב שביניהם, מעיר **הריטב"א** מה חידש בזה, הרי פשוט הוא שחמש ועוד חמש הם עשר, וכתב שהשמיענו שהכנפיים כולם היו בשיעור אחד, עיי"ש. ו**בר"י מיגאש** ביאר את הפסוק, שמקצות כנף של אחד הכרובים שהיה באמצע, עד סוף הכנף של הכרוב השני שהיה באמצע, היו עשר אמות, וקצות הכנף היינו הקצה שמחובר בגוף הכרוב. אמנם **ברמב"ן** כתב, שאפשר לפרש כן לפי כמה תירוצים בגמ', וגם לפי התירוף 'ודלמא מיכף הוו כייפי ידיהו', יש לומר שהחלק הסמוך לכותלי הבית היה כפוף, אבל לפי התירוף 'זה שלא כנגד זה הוו קיימי' או לפי התירוף 'שלחופי הוו משלחפי', נמצא שלא היה שם עשר אמות, שהרי מקצת כנף של האחד היה כנגד מקצת הכנף של האחר, ובהכרח צריך לומר כפי שביאר הרשב"ם.

נמצא שהרבים באים ליטול מרשותו דבר שהוא שלו, ובוזה בודאי עביד אינש דינא לנפשיה.

תוס' ד"ה שמע מינה

יישוב הערת התוס' על פי דברי הר"ן

ולפי מה שכתב הר"ן כמבואר לעיל, לא בחינם נקט במתני' 'היתה דרך עוברת', משום שבאופן שלא היתה דרך עוברת, באמת עביד אינש דינא לנפשיה, מאחר שהרבים באים ליטול מהרשות שלו דבר שהוא שלו.

גמ': אפילו במקום פסידא

שיטות הראשונים וגירסאותיהם אם יש לו פסידא

בתוס' רי"ד כתב שאין גורסין 'אפילו במקום פסידא' [דלא כהרשב"ם ועוד ראשונים שגורסים], שהרי הוא יכול לילך לב"ד והם ימנעו את הרבים מללכת שם, ומה שהולכים שם בינתיים אינו נחשב פסידא. **ובריטב"א** כתב שנחשב פסידא, שהרי אמרו במשנה לעיל שהחיצון זורע את הדרך אף שהיא דרך הרבים, נמצא שאם הרבים עוברים שם, הם מקלקלים את הזרעים [אמנם **בר"י מיגאש** לקמן (ק, א סוף ד"ה אמר רבי יוסי) נראה, שבדרך הרבים שבמשנה אין לו זכות לזרוע את הדרך]. **ובראב"ד** (ב"ק כח, א) מבואר, שנחשב פסידא, משום שב"ד אינם יכולים להזדקק לרבים.

ק, א

גמ': הא מני רבי אליעזר היא וכו'

שיטות הראשונים בביאור הדימוי לשיטת רבי אליעזר

הרשב"ם מבאר, שמה שהגמ' מדמה את דין המשנה לשיטת רבי אליעזר, הוא גם לפי מה שפירשנו את דברי רבי אליעזר באופן שנאבדה להם דרך באותה שדה. אמנם **התוס'** מקשים על זה שאינו דומה, שהרי באופן שאבדה להם דרך, מן הדין מגיע להם דרך

מתבאר משאלת הגמ', שמה שנתן לרבים דרך אחרת, צריך להועיל שיוכל ליטול לעצמו את הדרך שהיתה של הרבים. **וברשב"ם** ביאר הטעם, שיש לחכמים לתקן שיהיה לו רשות להחליף ולתת לרבים דרך מהצד, משום שכופין על מידת סדום. **ובעליות דרבנו יונה** מקשה, היכן מצינו שמשום 'מידת סדום', יכול אדם לקחת דבר של אחר ולתת לו תחתיו דבר שלו. וכתב, שאף שבכל מקום לא מצינו כיוצא בזה, כאן אמרו כן משום שדרך הרבים אינה שייכת לרבים, אלא יש להם רק זכות ללכת בה. אמנם בהמשך דבריו מקשה, ממה שאמרו במשנה לעיל, שאפילו ליחיד אינו יכול לתת דרך מהצד אלא מדעת שניהם, ואינו יכול לכופו ללכת במקום אחר.

וברמב"ן כתב, הלא גם אם נאמר שההחלפה אינה מועילה ומשום כך 'שלו לא הגיעו', עדיין יקשה מדוע 'מה שנתן נתן'. ולכן יש לבאר את קושית הגמ' בדרך ממה נפשך, אם מדובר באופן שנוח היה לרבים להחליף, וכגון שגדר את הדרך שהיתה של רבים ונתן להם דרך אחרת, והם הלכו בדרך האחרת שנתן ושתקו ומחלו, א"כ מדוע 'שלו לא הגיעו'. ואם לא מדובר באופן כזה, ולכן 'שלו לא הגיעו' כיון שלא נוח לרבים בדרך שנתן להם, א"כ מדוע 'מה שנתן נתן'. ומה שהגמ' העמידה את הקושיא על האופן שהרבים מחלו לו ומועיל מה שנתן, משום שבאופן שלא מחלו הרבים קשה יותר, שאפילו אם נאמר שלא עביד אינש דינא לנפשיה, עדיין מדוע 'מה שנתן נתן', כיון שדרך זו לא היתה עד עכשיו ביד הרבים. **ובר"ן** כתב, שאם נפרש את המשנה באופן שהרבים לא מחלו, והדין צריך להיות שמה שנתן לא נתן, בזה א"כ בודאי בזה עביד אינש דינא לנפשיה, שכל הנדון אם עביד אינש דינא לנפשיה, הוא במי שבא ליטול מיד האחר דבר שהוא שלו, אבל אם האחר בא ליטול מהרשות שלו איזה דבר שלא כדין, בודאי שביד הבעלים לעשות דין לנפשו ולמנוע את השני מליקח ממנו גם ע"י פיזורא, ומשום כך אם נאמר שמה שנתן לא נתן,

לאחר שכבר נעשה. **ובמהרש"ל ובמהרש"א** כתבו, שרבי אליעזר אמר באופן שביירו בפני הבעלים והוא שותק, ומשום כך אנו תולים שמוחל להם, ונחשב למיצר שהחזיקו בו רבים, כיון שבשעה שהחזיקו היה ברשות הבעלים על סמך שתיתקו. אכן להלכה לא כן קיי"ל, ונחשב מצר שהחזיקו בו רבים ברשות רק אם החזיקו במצר על פי רצון הבעלים, ושתיתקם לבד אינה נחשבת שהחזיקו ברשות.

גמ' שם

האם אפשר לומר שהטעם לכך ש'שלו לא הגיעו' הוא משום מצר שהחזיקו בו רבים

בעליות דרבנו יונה מעיר, שלפי המסקנא ש'מצר שהחזיקו בו רבים אסור לקלקלו', אפשר לומר שמטעם זה גם אמרו 'שלו לא הגיעו', שכיון שמלכתחילה החזיקו הרבים בדרך זו ברשות, וגם עכשיו ממשיכים להלך שם, אסור לו לקלקל אותה ולמנוע אותם מלהשתמש בה, ואין עוד צורך בתירוץ הגמ' שמה שנתן לא מועיל להחזיקו ב'שלו' משום דרך עקלתון. וכתב, שבאמת באופן שימשיכו הרבים ללכת שם, אסור לו להרחיקם גם אם כדין נתן להם את הדרך האחרת, אלא שבמשנה מדובר גם באופן שהרבים הניחו את הדרך שהיה להם מתחילה, והולכים ומשתמשים רק בדרך שנתן להם, והנדון הוא על יחידים שעדיין עוברים בדרך שהיתה מתחילה, ועל זה אמרו שאין איסור למנוע את היחידים משום מצר שהחזיקו בו רבים, כיון שהרבים נמשכו ללכת בדרך החדשה שנתן להם, ולזה צריך את תירוץ הגמ' שהחליפין לא הועילו משום דרך עקלתון.

אמנם **בתוס' רבנו פרץ** (ב"ק כח, א) מבואר, שלגבי הדרך שנטל לעצמו ונקראת 'שלו', לא שייך כלל הטעם של 'מצר שהחזיקו בו רבים', משום שלגבי הדרך שנתן כיון שהם מחזיקים בשלו ברשות, שייך הדין של 'מצר שהחזיקו בו רבים', אבל לגבי 'שלו', אם נאמר שמעיקר הדין ההחלפה מועילה, נמצא שהדרך שהיתה של הרבים חוזרת להיות של בעל

בשדה זו, ומשום כך אמר רבי אליעזר שמועיל מה שביירו לעצמם, אבל במשנה שמדובר באופן שלא מגיע להם אלא דרך אחת, אם ההחלפה לא מועילה, מדוע לא יוכל לסלקם ממה שנתן להם כיון שהיה בטעות. ומשום כך כתבו התוס', שמה שהגמ' מדמה את דין המשנה לשיטת רבי אליעזר, הוא לא לפי מה שפירשנו את דברי רבי אליעזר באופן שאבדה להם דרך.

ובר"י מיגאש מבאר, שמה שפירשנו את דברי רבי אליעזר באופן שאבדה להם דרך, היינו שמועיל מה שביירו לעצמם אפילו אם אח"כ נתברר מה היתה דרך הרבים מעיקרא, שכיון שבזמן שביירו היה כדין, שוב אין מוציאים מידם את מה שביירו. וכך גם בדין המשנה, מאחר שנתן להם רשות בדרך שנתן להם וירדו לתוכה ברשות, שוב אין מוציאים מידם. והטעם שאין מוציאים מידם, כמבואר בגמ' להלן בסמוך שנחשב מצר שהחזיקו בו רבים ואסור לקלקלו [ומכל מקום בקושיית הגמ', שאם דברי רבי אליעזר הם באופן שאבדה להם דרך באותה שדה מדוע אין הלכה כרבי אליעזר, מבאר הר"י מיגאש שאין הכוונה באופן שאח"כ נתברר שהדרך של הרבים היתה במקום אחר, שעל אופן זה לא קשה מדוע אין הלכה כרבי אליעזר, אלא קושיית הגמ' היא שמשמע שאין הלכה כרבי אליעזר כלל, ואפילו באופן שלא נתברר אח"כ היכן היתה הדרך של הרבים].

גמ': מאן דמתני הא לא מתני הא

הטעם בדברי רבי אליעזר שמה שהחזיקו הרבים מועיל

בעליות דרבנו יונה מבאר את הטעם בשיטת רבי אליעזר, לפי רבה בר רב הונא שלא פירש את דברי רבי אליעזר באופן שאבדה להם דרך, שלדעתו כל שהרבים מבררים דרך לעצמם ויש בזה תיקון לעיר היינו צורך הרבים, יש כח לרבים כמו הכח שיש לב"ד שיהיה הפקר ב"ד הפקר, וכעין מה שאמרו ש'מלך פורץ גדר' לצורך עצמו, אלא שמלך רשאי לעשות כן אף לכתחילה, וברבים אינו מועיל אלא בדיעבד

באבדה לו דרך, ומה שמועיל מה שביררו הרבים אף שאינו מדעת בעל השדה, הוא רק מכח 'הפקר ב"ד', שנתנו להם ב"ד כח להחזיק ושתהא חזקתם קונה בדיעבד, וההוכחה לזה, שמועיל מה שביררו גם אם אין זו הדרך הקצרה שבאותה שדה, אף שמעיקר הדין אין להם זכות אלא על הדרך הקצרה, וכיון שכל זכותם הוא מכח 'הפקר ב"ד', מקשה הגמ' האיך הם זוכים במה שביררו, ש'הפקר ב"ד' מועיל רק להפקיע ממון מיד בעליו, אבל אינו מועיל להקנותו לאחר עד שיזכה בו [וכמו כן ביאר את קושית הגמ' לפי מה שאמרו שדברי רבי אליעזר הם גם באופן שלא אבדה דרך, שנתבאר הטעם שמועיל מה שביררו משום שלרבים יש כח להפקיר כמו לב"ד, ועל זה מקשה הגמ' אמנם יש לרבים כח שיהיה הפקר, מ"מ במה הם זוכים באותה דרך].

וברמב"ן מביא שיטת ר"ת, שקושית הגמ' גם באופן שאבדה דרך, מדוע מועיל מה שביררו לעצמם לענין שבעל השדה אינו יכול לסלקם וליתן להם דרך אחרת, הלא כיון שלא זכו במה שביררו, צריך להיות הדין שיוכל לתת להם דרך אחרת, ולחזור ולהחזיק לעצמו במה שהם ביררו לעצמם. שהרי אין לומר שדין 'מצר שהחזיקו בו רבים', מעכב שלא יוכל לסלקם, כיון שמעיקרא החזקתם בדרך לא היתה ברשותו של בעל השדה, אלא מכח הזכות שיש להם לדרך באותה שדה, וא"כ כל זמן שלא החזיקו באותה דרך שביררו לעצמם, עדיין תהא זכות לבעל השדה ליתן להם דרך אחרת, ולהחזיק בדרך שביררו לעצמם שתישאר שלו.

גמ' שם

אם קושית הגמ' היא גם על דין המשנה או רק על דברי רבי אליעזר

בעליות דרבנו יונה כתב, שקושית הגמ' 'רבים במאי קנו ליה', אינה על דין המשנה 'מה שנתן נתן', שפירשנוהו משום דינו של רבי יהודה 'מצר שהחזיקו בו רבים אסור לקלקלו', משום שאפשר לומר שבאמת

השדה, ומכאן ואילך בשימושם בה אינם מחזיקים ברשות, ושוב אין כאן איסור 'מצר שהחזיקו בו רבים'.

גמ': מצר שהחזיקו בו רבים אסור לקלקלו

אם בכלל האיסור כל מצר שהחזיקו כדין או רק מה שנתן הבעלים רשות

בר"י מיגאש מבואר, שדין 'מצר שהחזיקו בו רבים' שייך, או באופן שהבעלים נתן להם מתחילה רשות להחזיק באותו מקום, או באופן שתחילת החזקתם במקום זה היה כדין, כגון שאבדה להם דרך באותו מקום וביררו לעצמם דרך, שזה דומה לנתן להם הבעלים רשות, כיון שהיה להם רשות ב"ד לברור לעצמם דרך [ומשום כך אינו יכול ליתן להם דרך אחרת במקום מה שביררו]. אמנם **ברמב"ן** מביא שיטת ר"ת בסוגיין, שדין 'מצר שהחזיקו בו רבים' שייך רק באופן שהחזיקו ברשות הבעלים, ולא באבדה להם דרך אף שביררו דרך לעצמם כדין. אכן, כשאבדה להם דרך מועיל מה שהחזיקו מטעם אחר, כיון שבדין הם זוכים במה שהחזיקו, אבל אם לא היה להם קנין במה שהחזיקו, אפשר היה לסלקם, ולא היה בזה איסור 'מצר שהחזיקו בו רבים', ועיין עוד לקמן מה שיתבאר בזה.

גמ': ורבי אליעזר רבים במאי קנו ליה

שיטות הראשונים בביאור קושית הגמ' לפי איזו אוקיי מתא היא

הרשב"ם מבאר, שקושית הגמ' היא לפי מה שהעמדנו את דברי רבי אליעזר באופן שלא אבדה להם דרך, אבל אם מדובר באופן שאבדה להם דרך, מועיל מה שביררו משום שיש להם זכות של דרך באותה שדה, וכן מבואר בר"ן. **ובעליות דרבנו יונה** גם כתב כן בצד אחד, שיש לומר שמועיל מה שביררו כיון שודאי יש להם דרך באותה שדה, וגם שמא זו הדרך שהיתה להם מתחילה.

אמנם רבנו יונה נקט בעיקר דבריו, שקושית הגמ' היא גם לפי מה שהעמדנו את דברי רבי אליעזר

לבאר זאת בתירוצה, שבדין המשנה גם רבנן מודים שקונים על ידי הילוך.

ורשב"א ובריטב"א כתבו, שעל דין המשנה מעיקרא לא היה קשה לגמ' 'במאי קנו ליה', שכיון שהוא נותן להם רשות ללכת שם, קונים הם מקום זה על ידי הילוך, וכמו שאמרו בגמ' בשביל של כרמים. וקושית הגמ' היתה על דברי רבי אליעזר באופן שאבדה להם דרך, שאינם מחזיקים מדעת הבעלים, ומשום כך אינם יכולים לקנות על ידי הילוך, כיון שהבעלים אינם מעמידים את המקום הזה להילוך הרבים. ועל זה מתרצת הגמ', שכיון שלדעת רבי אליעזר הילוך מועיל לקנות שדה לגמרי, גם אם השדה עומדת לדברים אחרים ולא רק להילוך, כך גם חזקת הרבים מועילה לקנות על ידי הילוך לבד, שיחשב שהם מחזיקים בשדה באופן שראוי לקנותה [ולפי זה יש לעיין, שלפי מה שקיי"ל כרבנן שהילוך בעלמא אינו מועיל לקנות, א"כ באופן שאבדה לרבים דרך, לא יועיל לרבים לקנות דרך שביררו לעצמם, אלא אם יחזיקו בה בקנין חזקה ולא בהילוך לבד].

*גמ': מודים חכמים לר"א בשביל של כרמים

שיטות הראשונים מה נקנה בשביל של כרמים ע"י הילוך, ואם עוד שימושים מועילים לקנות

הרשב"ם כתב, שהטעם שבשביל של כרמים קונה גם בהילוך, משום שזוהי דרך ההנאה של אותו מקום, מאחר שנעשה מתחילה להילוך. ומדמה למה שמבואר בגמ' לעיל (נג, ב) שמציע מצעות בנכסי הגר קונה, והיינו משום שנהנה במקום כדרך שנהנים מאותו מקום, וכמו שמבואר ברשב"ם לעיל שאופן הקנין הוא על ידי ששכב על אותן מצעות. ולפי זה נראה, שקונה את השביל שיהיה שלו לגמרי, וכמו לעיל בנכסי הגר שהוא קונה את הקרקע שתהיה שלו לגמרי, וכן מבואר **בעליות דרבנן יונה** שקונה את השביל לגמרי, כיון שהוא עומד להילוך.

ובר"י מיגאש כתב בתחילה, שמה שאמרו שחכמים מודים בשביל של כרמים, לאו דוקא שביל של כרמים

לא זכו בה, ומכל מקום יש איסור לקלקל דרך שכבר הלכו בה הרבים. אלא על דברי רבי אליעזר מקשה הגמ' במה קנו את המקום, שאם לא זכו במקום אין גם איסור לקלקלו, כיון שלא ירדו שם ברשות הבעלים. וכתב עוד, שלשון הגמ' 'מה שביררו ביררו', נראה שמועיל מה שביררו שיהיה שלהם, ולא רק שיש איסור לקלקל.

ומתבאר מדברי רבנו יונה, שלעצם הדין 'מצר שהחזיקו בו רבים אסור לקלקלו', אין צורך לומר שהרבים זכו באותה הדרך, וכל שהחזיקו להשתמש בה, יש איסור לסלקם [וכן מבואר מדברי הרמב"ן שהובא לעיל].

אמנם **בר"י מיגאש** כתב, שקושית הגמ' היא בין על דין המשנה ובין על דברי רבי אליעזר, וכן כתב **הרשב"א** שנראה **ברבנן חננאל** שלא גרס בגמ' 'ורבי אליעזר רבים במאי קנו ליה', ולפי זה קושית הגמ' היא גם על המשנה. ונראה לפי דבריהם, שכל הדין שהבעלים אינו יכול לסלק את הרבים משום 'מצר שהחזיקו בו רבים', הוא רק כשהרבים מחזיקים באופן שראוי לזכות במקום על ידי חזקתם, אבל אם החזיקו באופן שאין ראוי לזכות על ידו, לא נחשב ש'החזיקו' ואין איסור לסלקם.

גמ': בהילוכא

אם מועיל לקנות גם לפי מה שקיי"ל כרבנן שהילוך לבדו אינו קונה

לפי גירסת **רבנו חננאל** בקושית הגמ', שגם על דין המשנה מקשה ולא רק על דברי רבי אליעזר, מקשה **הרשב"א** א"כ מה מתרצת הגמ' שקונה 'בהילוכא', הרי מבואר בברייתא שרק לדעת רבי אליעזר קונה בהילוכא, ואילו דין המשנה הוא לכו"ע ולא רק לשיטת רבי אליעזר. וכתב, שכשם שאמרו בגמ' שרבנן מודים בשביל של כרמים כיון שנעשה להילוך, כך גם במשנה כיון שבאים לזכות בדרך להילוך, מודים רבנן שקונה בהילוך. אך מקשה, שהיה לגמ'

מצעות, משמע שגם בהילוך הטעם שמועיל לקנין חזקה משום שהגוף נהנה בשימוש זה, אבל שימוש שאין הגוף נהנה אינו מועיל לחזקה [אמנם גם הנתיבות המשפט מחלק בקנין על ידי שימוש, שכל זה אמור במי שבא לקנות בגוף הקרקע לענין אותו דבר, שבזה אין מועיל לחזקה אלא אם גופו נהנה בזה, אבל הבא לקנות שעבוד וזכות בעלמא ולא קנין בגוף הקרקע, כל שימוש באותו דבר שבא לקנות, מועיל לקנות את הזכות לשימוש בדבר זה].

גמ': הבו ליה כי היכי דדרי טונא וכו'

כמה שיעורו

ביד רמה כתב, ששיעור זה הוא כמו השיעור שאמרו בסמוך בגמ' לגבי 'דרך היחיד', שנותן לו רוחב שני גמדים ומחצה, ששיעור 'שביל של כרמים' הוא כשיעור 'דרך היחיד'. אמנם **ברשב"א** ובשאר **ראשונים** כתבו, ששני שיעורים הם, ושיעור 'שביל של כרמים' אינו כשיעור 'דרך היחיד'.

רשב"ם ד"ה אבל

הטעם שקונה רק שיעור קטן של 'שקיל כרעא ומנח כרעא'

בר"י מיגאש וביד רמה כתבו כ'אית דגרסי' שהביא הרשב"ם, וביארו הטעם שדי בשיעור זה של 'כי היכי דשקיל כרעא ומנח כרעא', משום שסבר וקיבל. וכתב **בריטב"א**, שמדובר באופן שהוא מוכר לו שביל ידוע ומסויים. **ובלחם משנה** (הל' מכירה פ"א הי"ג) כתב, שמדובר באופן שהלוקח רואה את השביל שמוכר לו, ומשום כך די בשיעור זה.

גמ': שני גמדים ומחצה

אם שיעור זה כשיש מחיצות או כשאין מחיצות

בר"י מיגאש כתב, שמסתבר שדוקא כשאין שם מחיצות די בשיעור זה, שיכול החמור להוציא רוחב גופו מחוץ למקום ההילוך, אבל אם יש שם מחיצות

אלא הוא הדין לקנות דרך בשדה, כיון שהוא קונה אותה כדי להלך בה. ואח"כ כתב, אפשר דדוקא שביל של כרמים או של שדות נקנה בהילוך, כיון שהוא צר ואינו צריך אלא שיעור מקום הילוך רגליו, וגוף הקרקע נשארת של הבעלים, וכמבואר במשנה שהחיצון זורע את הדרך, אבל דרך רחבה שבעל השדה מאבד מחמתה את גוף השדה, אינה נקנית בהילוך אף כשקונה את המקום כדי לילך שם.

ובעליות דרבנו יונה מבואר, שאם המקום שקונה עשוי להילוך בלבד, הרי הוא קונה על ידי ההילוך גם את גוף הקרקע משום שזהו תשמישה, אבל מקום העשוי לעוד תשמישים, אין קונה בו על ידי הילוך אלא זכות הילוך בלבד, ולא את גוף הקרקע.

וברמב"ן ובר"ן כתבו, שדוקא שביל של כרמים שעשוי רק להילוך נקנה בהילוך, אבל שביל של שדות שראוי גם לשאר דברים, אינו נקנה בהילוך. ויש לעיין במה שאמרו שהראוי לשאר דברים אינו נקנה בהילוך, אם הכוונה שאינו קונה כלל אפילו אם רוצה לקנות רק לענין הילוך, או שכוונתם רק שאינו יכול לקנות בכדי שיהיה גוף הקרקע שלו לגמרי, אבל להילוך קונה.

ובמחנה אפרים (דיני שכירות סי' א) **ובקצוה"ח** (סי' קנג ס"ק ג) כתבו, שגם לשיטת הראשונים שאכילת פירות אינה נחשבת קנין חזקה לזכות בגוף הקרקע, מכל מקום אם רוצה לקנות את הקרקע רק לענין איזה תשמיש, אזי השימוש עצמו יחשב לקנין חזקה לזכות בקרקע להשתמשות זו, ונסמכים על מה שאמרו בגמ' כאן, ששביל של כרמים נקנה על ידי הילוך, ואף שהילוך אינו נחשב למעשה חזקה, מכל מקום מועיל לקנות את השביל לענין הילוך, וכמו שכתב בר"י מיגאש שאינו קונה בשביל את גוף הקרקע אלא רק לענין הילוך. אמנם **בנתיבות המשפט** (סי' קצב ס"ק ו) חולק על דבריהם, וכתב ששימוש אינו מועיל לקנין חזקה אלא כשהגוף נהנה מהקרקע, וכמו שכתב הרשב"ם לעיל (נד, א) לגבי מציע מצעות, שהטעם שמועיל משום שהגוף נהנה משימוש זה, וכיון שהרשב"ם דימה הילוך למציע

לרבי יהודה, שאם כדברך שבמעמדות היו אומרים רק 'עמודו' ו'שבו', אזי גם בשבת אפשר לעשות זה, ולחלוק עליו באו שהיו אומרים גם דברי הספד, ואת זה אסור לעשות בשבת.

גמ': בית הקברות בשבת מאי בעי

ביאור קושית הגמ' אם אין גורסין וביום ראשון

בר"י מיגאש וביד רמה לא גרסו בגמ' 'וביום ראשון', ומבארים שבית הקברות שלהם היה חוץ לתחום, וקושית הגמ' היא שא"כ איך שיך שיהיו שם בשבת, הרי אסור לצאת חוץ לתחום.

תוס' ד"ה והכוין

נפק"מ בין שיטות הראשונים אם שלש אמות הם גוף האדם לבד או גם הראש

הרמב"ן כתב כשיטת הרשב"ם, שכל קומת האדם עם הראש היא שלש אמות, ומביא ראיות לזה. אמנם **במנחת ברוך** (סי' עו) הקשה על הרמב"ן והוכיח כשיטת התוס', וכתב שבמחלוקת זו יהיה תלוי גם שיעור רוחב האמה, שאם נאמר שגוף האדם עם הראש הוא רק שלש אמות, יצא חשבון שיעור האמה גדול יותר, מאם נאמר ששלש אמות הם גוף האדם בלא הראש.

*תוס' ד"ה ורומן

שיטות הראשונים, באיזה אופן מועיל טפח חלל שמעל המת, שלא תעלה הטומאה עד לרקיע

בתוס' מבואר שהכוין היו פתוחין בראשם, ומשום כך מה שהשאירו טפח חלל על המת, מועיל שהטומאה לא תעלה למעלה עד לרקיע, אבל אם הכוין היו סתומין בראשם, נמצא הקבר סתום, והדין הוא בקבר סתום שמטמא עד לרקיע כנגד כל מקום הקבר, שמחמת האוהל הטומאה מתפשטת בכל הקבר, וכיון שאין לטומאה היכן לצאת היא בוקעת ועולה עד לרקיע [אמנם **בר"י מיגאש וביד רמה** נראה, שהיו טחין את פתח הכוכין].

לא יתכן שדי בשיעור זה, שהרי החמור לא יוכל ללכת וכל שכן להחזיר את עצמו בשיעור זה [**וביד רמה** כתב, שבאופן שיש מחיצות די בשיעור של 'שקיל כרעא ומנח כרעא', וכמו שנתבאר לגבי מוכר 'שביל של כרמים'. ונראה שלדעת היד רמה מדובר בדרך מסויים וידוע, וכמו שנתבאר דבריו לעיל לגבי שביל של כרמים, ומשום כך יש לנו לומר שסבר וקבל, ולדעת הר"י מיגאש מדובר במקום שאינו מסוים וידוע, אלא כשרוצה עכשיו לתת לו דרך עם מחיצות, ולכן לא שיך לומר שסבר וקביל].

ק, ב

גמ': וקוברין אותו על כרחו

אם גם עומדים בשורה ומספידים במקום שלו בעל כורחו של לוקח

כתב **ביד רמה**, שכך גם עומדים בשורה במקום מעמדו ומספידים אותו בבית הספדו בעל כורחו של לוקח, ומה שבגמ' הוזכר רק ענין הקבורה, לחדש שעושין בעל כורחו של לוקח אף שמפסיד את מקום הקבר, וכל שכן מעמד והספד שאין ללוקח בזה הפסד כלל. וכן מבואר **בסמ"ע** (סי' ריז ס"ק טו), שהלוקח אינו מפסיד מכך שישתמשו במקום למעמד והספד, שיכול אח"כ להשתמש שם לצורך עצמו [ויש לעיין, **שהבית יוסף** (יו"ד סי' שסו) מביא קושית **הרמב"ן**, מדוע אין שומעין למוכר, הרי אמרו בגמ' (סנהדרין מז, א) שאדם יכול לומר שלא יספידו אותו, ותיירץ הרמב"ן בתי' אחד, שכאן יש פגם משפחה, כיון שמכר את המקום ויבואו אחרים ויספידו שם, ומדבריו נראה שההקפדה היא גם על כך שאחרים לא יספידו שם, וא"כ לא יוכל הלוקח להשתמש שם לצורך עצמו, נמצא שגם לגבי מקום ההספד המקח בטל].

גמ': אמרו לו א"כ אף בשבת וכו'

ביאור תשובת רבנן לרבי יהודה ובמה חולקים עליו

בר"י מיגאש וביד רמה מבארים את תשובת רבנן

ובשיטה מקובצת בשם **תוס' רא"ש** כתב, שלא היו עושין את הקברים בכזותלי המערה כשאר הקברים, אלא היו עושין אותן בקרקעית המערה בצדדים, וכפי שכתב **הרשב"ם** שהיו עושין אותן בשני צידי הפתח, וכיון שהנכנסים שם אינם מתקברים כל כך לאחר הפתח, 'לא מיתדשי'.

תוס' שם

כמה היה רוחב פתח המערה

בתוס' כתבו, שלא ניחא לומר שהפתח היה רחב רק שני אמות. אמנם **בר"י מיגאש** כן כתב שהיה רחב רק שני אמות, **וברמב"ן** כתב שהפתח היה ארבע אמות [ולרבנן הסוברים שרוחב המערה הוא ארבע אמות, היה הפתח על פני כל רוחב המערה].

קא, ב

גמ': במעמיק

ביאור האופן שמעמיק, ומה הריחח היוצא מכך

הרשב"ם בפירושו הראשון כתב, שבאמת מדובר באופן שהוא חופר בפתח המערה, אלא שהיה מעמיק, ומשום כך לא היה פוגע בכך אחר שהיה חופר שם. ועל מה שכתב הרשב"ם, שדוקא שם היה מעמיק משום שהקרקע שם קשה יותר שאינו חופר במקום החצר, מקשה **המהרש"א**, הרי מבואר בגמ' שלא היה חופר לכיוון החצר, וא"כ הקרקע שם לא היתה קשה יותר משאר המערה, ואדרבה שם היה חופר יותר, שהרי היה שם מקום חפירת הכוכין של המערה הסמוכה לה.

ובר"ן כתב, שהיה חופר באלכסון לכיוון המערה הסמוכה לה, ולא היה נמשך עם שאר הכוכין שהיה חופר במערה זו. ולפי זה צריך ביאור מה שאמרו בגמ' שהיה מעמיק, דמה שייך לומר שמעמיק, הרי כל מקום שיחפור בכותל המערה, יצא למקום החלל של המערה הסמוכה לה, וביאר, שמה שאמרו בגמ' שהיה 'מעמיק', היינו שמעמיק את הקרקע של

ובראב"ד (הל' טומאת מת פ"ז ה"ד) כתב, שבאופן שיש בתוך הקבר טפח חלל מעל המת, גם אם הקבר סתום מכל צדדיו, אינו מטמא אלא סביביו ולא מעליו, שהטומאה אינה בוקעת ועולה, מאחר שיש טפח חלל מעל המת, **ובפני יהושע** (ברכות יט, ב) כתב, שכך היא גם דעת **רש"י**.

[**וברמב"ם** (הל' טומאת מת פ"ב ה"ו) כתב גם כן שהקברות היו סתומים, אלא שלדעתו דוקא באופן שאין מניחים את המת בארון יש למקום דין קבר ומטמא גם למעלה כשיטת התוס', אבל באופן שמניחים את המת בארון, אין למקום דין קבר, ואם יש טפח חלל מעל הארון אינו מטמא כקבר].

קא, א

גמ': הא תנן חצר הקבר העומד בתוכו טהור

מדרבנן טמא גם כשיש טפח חלל, והטעם שגזרו אף כשנכנס לצורך מצות קבורת המת

כתב **הריטב"א**, שמדרבנן טמא גם באופן שהיה טפח חלל מעל המת. ואע"ג שאמרו בגמ' בברכות (יט, ב) שבמקום מצוה לא גזרו חכמים, וכאן הוא נכנס לצורך מצוה לקבור את המת [ונראה מדבריו, שלא גזרו' אין הכוונה רק שהתירו לכהן לטמאות, אלא שכלל לא נטמא אפילו מדרבנן], מכל מקום כיון שדבר תדיר הוא שנכנסין לקבור את המת, גזרו בזה גם במקום מצוה. וכתב, שברוב כוכין במשך הזמן מתמעט החלל, ויש לחוש גם לטומאה דאורייתא.

תוס' ד"ה דעביד

תירוצי הראשונים על קושית תוס' הראשונה

התוס' לא כתבו תירוץ על קושיתם הראשונה מדוע העומד בחצר טהור, **ובריטב"א** כתב, שאפשר לפרש שמה שאמרו במשנה 'העומד בתוכו טהור', היינו דוקא בתוכו אבל העומד בצידי החצר טמא, ואפשר שהיו עושין שם כתלים גבוהים קצת, או נותנים שם אבנים להיכר.

'ונשאתני ממצרים' טול עימי מקרקע מצרים, וביאר **ברישב"א**, שאמר יעקב ליוסף שאם יקבור אותו במצרים לפי שעה או עד שיתעכל, אזי כשיוציא אותו מהמקום שקבר אותו במצרים, יטול עמו מקרקע מצרים.

קב, א

גמ': בודק ממונו ולהלן כ' אמה

לאיזה צד צריך לבדוק עשרים אמה

ברשב"ם כתב, שצריך לבדוק עשרים אמה לכל צד, שאפשר שחצר המערה נמצאת בצד דרום של המתים שמצא, ואפשר שנמצאת בצד צפון שלהם. אמנם **בתוס'** (ד"ה בודק) כתב, שהיו רגילים להניח את מרגלות המת לצד הפתח של הכוך, וכתב **ברישב"א**, שלפי זה יכול לדעת באיזה צד נמצאת חצר המערה, שאם מצא מרגלותיו של מת לצד דרום שבכוך, הרי שמערה זו היא בצד צפון של החצר ובודק עשרים אמה לצד דרום, ואם מצא מרגלותיו של מת לצד צפון, שהרי שמערה זו היא בצד דרום של החצר ובודק עשרים אמה לצד צפון.

תוס' ד"ה מארבע

שיטת הר"ן בביאור מציאת שלשה מתים 'מארבע עד שמונה'

בר"ן כתב על דרך שפירשו התוס', אלא שמפרש מה שאמרו במשנה 'מארבע עד שמונה', היינו שמצא את שלושת המתים, שנים בארבע אמות שהוא הכותל של רוחב המערה, והאחד בשמונה אמות שהוא הכותל של אורך המערה.

גמ': הא אמר שש על שמונה

קושית השיטמ"ק שאפשר להעמיד את המשנה כר' שמעון

בשיטה מקובצת בשם **גליין** מעיר, מדוע לא נאמר שהמשנה כר' שמעון, ואף שכותל רוחב המערה

המערה האחת יותר מהקרקע של המערה הסמוכה לה, וכך נמצא דכשחופר באותה מערה שהיא עמוקה יותר, נכנסת החפירה בקרקע של המערה הסמוכה לה. ועדיין מקשה, כשחופר כוך במערה שהיא פחות עמוקה, הוא נכנס לחלל המערה הסמוכה לה שהיא עמוקה יותר, וכתב שלא היה חופר כוך בצד הפתח אלא רק במערה אחת.

גמ': הכא נמי בניפלי

איך חופרים את הכוכין באופן שלא יכנסו האוירין זה בתוך זה

המהרש"א מקשה, לפי הפירוש הראשון ברשב"ם שהיה חופר בפתח המערה, אמנם היה רחב רק חצי אמה, אבל הזוית של אותו הכותל שפתח, הוא גם הזוית של המערה הסמוכה לה, נמצא א"כ שהכוכין של שתי המערות הסמוכין, הם באותו מקום. וכתב, שצריך לומר שלא היו חופרים אותם באותו גובה, אלא אחד מעל השני, ומכל מקום לא הגיעו לגובה שבעה טפחים אלא רק חצי אמה, וכך נמצא שגם אותו כוך שחפר בגובה יותר, לא היה גובהו יותר משאר הכוכין שבמערה.

וברישב"א כתב, שהיו חופרים את הכוכין של הנפלים תחת החצר, וכך יכול לעשותם באופן שלא יפגעו זה בזה, מאחר שיש שתי אמות ריוח מצד פתח המערה [ועיין לעיל (ע"א על תוס' ד"ה דעביד), שלדעת הריטב"א ניחא לומר שהעומד בפניות החצר טמא].

רשב"ם ד"ה מת

הטעם שהתפוסה נחשבת כרקב של מת, ומהיכן הדבר נלמד

ברשב"ם כתב שהתפוסה נחשבת כרקב של מת, ובר"י **מיגאש** כתב טעם הדבר, שידוע שלחלוחית המת ומה שנמס מגופו נבלע באותו עפר, וברישב"א כתב טעם אחר, שכבוד המת ליטול עמו מעפר שנקבר בו, ועשאוהו כרקב שלו.

עוד כתב ברשב"ם, שנלמד ממה שאמר יעקב ליוסף

בתוך שיעור עשרים אמה, אלא שיש לחוש ששלשה המתים שמצא שייכים למקום קבורה אחד, ובצידם יש עוד מקום קבורה, ולכן צריך לבדוק מלבד המקום של שלשה המתים, עוד שיעור שני מערות וחצר ביניהם, ולעולם מדובר שמצא שלשה מתים גדולים, אלא שצריך לבדוק שאין שם מקום קבורה נוסף, ועל אחת המערות שבמקום הנוסף אמרו שיש להקל, שגם אם יש שם מקום קבורה, אפשר לתלות שהיא של נפלים ואורכה הוא רק שש אמות.

וברמב"ן מביא פירוש **רבנו חננאל** שלא גרס בגמ' 'לעולם ר"ש היא', ולרב שישא הברייתא כרבנן, ומה שאמרו 'מארבע ועד שמונה', משום שמדובר באופן שמצא נפלים, ויש לחוש שקברם בעומק הכוך ונשארו שתי אמות פנויים עד פתח הכוך, ומשום כך אורך המערה שמונה אמות, שהם שתי אמות פנויות ועוד שש אמות אורך ככל מערה.

פרק בית כור

*מתני': אין נמדדין עמה

מי הבעלים של הנקעים והסלעים, מוכר או לוקח

ברמב"ם (הל' מכירה פכ"ח ה"א) כתב, ש'אין נמדדין עמה' היינו שאינם מצטרפים לשיעור בית כור שצריך ליתן לו, אבל נכללים במכר ושל לוקח הם בלא דמים. אמנם **בשיטה מקובצת** בשם **הראב"ד** כתב, שכל מה שאמרו בגמ' לעיל (פרק המוכר את הבית) שיש דברים שנמכרים בכלל שדה או בכלל בית, זהו דוקא כשאנו מוכר במידה, אבל כשמוכר במידה כגון שמוכר בית כור, כל שהוא יותר משיעור בית כור אינו בכלל המכירה, וכיון שהסלעים והנקעים אינם נמדדים בתוך שיעור בית כור, אינם נכללים במכירה ושל מוכר הם [וכתב הראב"ד, שכופין את הלוקח לקנות אותם מהמוכר, כיון שלמוכר אין דרך להשתמש בהם, **וברשב"א** תמה עליו בזה], **ובטור** (סי' ריח) כתב שכך היא גם דעת **הרשב"ם**.

[גם **בד רמה** כתב כדעת הרמב"ם, אכן כתב לחלק, שזה דוקא באופן שאם היה גובהם או עומקם פחות

הוא שש אמות, את המתים אפשר למצוא בארבע אמות, ומשום כך אמר התנא 'מארבע עד שמונה'. אמנם קושיתו אינה לפירוש **הר"ן** כפי שיבואר להלן, שמה שאמרו בברייתא 'מארבע אמות' היינו מהכותל שהוא ארבע אמות, אלא לפירוש הרשב"ם והתוס'. וכתב ליישב, שלשיטת הרשב"ם כיון שיש רק שתי טפחים בין כוך לכוך, נמצא שישנם שלש אמות וארבעה טפחים, ובהכרח מה שנקט התנא ארבע אמות, הוא משום שרוחב הכותל של רוחב המערה הוא ארבע אמות, גם לשיטת התוס' צריך לומר, שמה שנקט התנא ארבע אמות, אף שהארבע אמות הם רק עד תחילת המקום של המת השלישי, משום שרוחב הכותל הוא ארבע אמות.

גמ': לעולם רבנן היא וכו'

אם לפי אוקימתא זו אפשר להעמיד גם את הרישא כרבנן

הרשב"ם כתב, שלפי אוקימתא זו צריך לומר שרישא ר' שמעון וסיפא רבנן. אמנם **בד רמה ובר"ן** כתבו, שגם הרישא כרבנן, ומה שאמרו 'מארבע ועד שמונה', משום שיש לחוש שבדק את המערה באלכסון, ואלכסון של ארבע על שש הוא שמונה אמות, ובאמת אורך מערה אינו אלא שש אמות.

קב, ב

גמ': והב"ע בניפלי

ביאור הברייתא לפי אוקימתא זו

התוס' כתבו, שלפי אוקימתא זו צריך לומר שברישא ובסיפא מדובר באופנים שונים, שהרי ברישא אמרו שהשיעור הוא 'מארבע ועד שמונה', ומבואר בגמ' ש'שמונה' היינו אורך המערה שהיא שמונה אמות, ובסיפא אמרו שמדובר בנפלים שאורך המערה שלהן הוא רק שש אמות. אמנם **בר"י מייגאש** כתב בפירוש אחד, שמה שאמרו בסיפא 'בדק ממנו ולהלן עשרים אמה', אין הפירוש שמצא את שלשה המתים

קג, א

גמ': אין נמדדין עמה

הנפק"מ בכך שאין נמדדין עמה

ברשב"ם כתב, שהנפק"מ בכך ש'אין נמדדין' הוא בכך שאינם נפדים לפי זרע חומר שעורים, אבל מכל מקום קדושים הם וצריך לפדותם בשוין. אמנם **בר"י מיגאש** כתב, שהמקדיש לוקח אותם בלא פדיון. **ובמגיד משנה** (הל' מכירה פכ"ח ה"א) כתב, שדברי הר"י מיגאש הם כשיטת הרמב"ם הנזכרת לעיל (במשנה), שהסלעים והנקעים נקנים ללוקח בכלל המקח והוא מקבלם בלא דמים [ונראה שבא לומר, שאין כוונת הר"י מיגאש שהסלעים והנקעים אינם בכלל ההקדש ומשום כך אינם צריכים פדיון, אלא שכשהוא פודה את השדה לפי חשבון זרע חומר שעורים, נכלל בפדיון זה גם פדיון הסלעים והנקעים, משום שהם טפלים לשאר השדה שפדה אותה].

תוס' ד"ה ואמאי

יישוב שיטת הרשב"ם בביאור מה שאמרו שנגאל לחצאין

ברמב"ן (קידושין סא, א) **וברשב"א** (כאן) כתבו לבאר בשיטת הרשב"ם, שמה שאמרו בגמ' בקידושין שנגאל לחצאין, אין הכוונה שאם נותן חלק מדמי השדה יכול לפדות חלקה כפי הדמים שנותן, שלעולם אי אפשר לפדות אלא אם נותן את כל דמי השדה, וכמו בלוח הממשכן שדה עבור חוב, שאינו יכול לפרוע חצי החוב וליתול חצי השדה שמשכן, אלא כל זמן שאינו משלים לפרוע את החוב כולו, כל השדה ממושכנת למלוה, וכמו כן בהקדש, כל זמן שאינו פודה את כולה, כל השדה נשארת של הקדש. ואין הנדון אלא אם כשנותן רק חלק מדמי השדה, נחשבים הדמים בינתיים כפקדון בעלמא, או שיש להם תורת דמי פדיון [וברמב"ן כתב נפק"מ בזה, באופן שלאחר זמן הדמים שנתן ראויין לפדות את כל השדה, כגון שארבעים שנה קודם ליובל נתן

מעשרה טפחים היו נמדדים עם השדה, אבל באופן שגם אם היו פחות מעשרה טפחים לא היו נמדדים עם השדה, כגון שיש בסלע אחד שיעור בית רובע שאמרו בגמ' לקמן שאינו נמדד עם השדה, אזי נחשב כמקום בפני עצמו ואין הלוקח זוכה במקום זה יחד עם השדה].

מתני' שם

אם יכול לתת קרקע שיש בה סלעים גבוהים מעשרה ונקעים עמוקים מעשרה

ברא"ש (לקמן קג, א) כתב, שהמוכר יכול לתת גם קרקע כזו שיש בה סלעים ונקעים, ו'אין נמדדין עמה' היינו שהסלעים והנקעים אינם משלימים לשיעור בית כור, וצריך שיהיה בקרקע שנותן לו שיעור בית כור מלבד מקום הסלעים והנקעים. אכן, באופן שהסלעים או הנקעים מפסיקים את השדה מצד לצד, אין המוכר יכול לצרף לו את מה שבשני צידי הסלעים והנקעים, משום שאינו יכול לחרוש את הכל בבת אחת, אבל אם יכול לחרוש את כל הקרקע בבת אחת, לא אכפת לו שיש באמצעה סלעים ונקעים. אמנם **בריטב"א** כתב, שהמוכר צריך לתת בית כור כזה שאין בתוכו סלעים או נקעים גבוהים או עמוקים עשרה טפחים.

רשב"ם ד"ה אפילו

כשאמר 'בית כור עפר', עד איזה שיעור נמדדין עמה גם הסלעים והנקעים

במה שכתב הרשב"ם, שגם כשאמר לו 'בית כור עפר' אני מוכר לך, ונכלל בזה סלעים או נקעים גבוהים או עמוקים יותר מעשרה טפחים, היינו עד שיעור ארבעה קבין של סלעים או נקעים, שיותר משיעור זה אינו נחשב 'עפר' שראוי לחרישה וזריעה, וכן כתבו עוד **ראשונים**. אמנם **בטור** (חו"מ סי' ריח) כתב, שמדברי **הרמב"ם** (הל' מכירה פכ"ח ה"ד) נראה, שנמדדין עמה גם ביותר משיעור ארבעה קבין, ומאידך כתב שדעת **הרא"ש** כהרשב"ם.

ה"ב) כתב, שאם היו מפוזרין הרבה או אינן מובלעין, אינם נמדדים עמה. **ובסמ"ע** (סי' ריח ס"ק יב) כתב, שהרמב"ם חולק בזה על הרשב"ם ושאר מפרשים, ולדעתו גם אם הם מפוזרים ביותר מחמשת קבין אינם נמדדים עמה, שפיזור גדול יותר יש בו חסרון בכך שמבלבל את השדה, מאחר שמצויים סלעים בכל צד.

*רשב"ם שם

איך הדין כשיש בסלעים פחות מארבעה קבין

מה שכתב ברשב"ם, שאם יש בסלעים פחות מארבעה קבין לעולם נמדדין עמה, הוא כפי שיטתו (בע"ב) שגם סלע יחידי נמדד עם השדה, כל שאינו ארבעה קבין. אבל הר"ן כתב, שלפי מה שיתבאר בע"ב לגבי סלע יחידי, שאם יש בו שיעור בית רובע אינו נמדד עמה, כך הדין גם בסלעים שכאן כשאין מפוזרים בחמשה קבין, שאפילו בשיעור של בית רובע כבר אינו נמדד עמה.

גמ': והוא שמובלעין ברובה

אם רב חייא בר אבא חולק על רב עוקבא

שיטת הרשב"ם, שבמה שאמר רב חייא בר אבא אמר רבי יוחנן שרק אם מובלעין ברובה לא בטילי, הוא חולק על רב עוקבא שאמר שאם מובלעין בחמשה קבין נמדדים עמה. אמנם היד רמה כתב דלא פליגי, ומה שאמר רב חייא בר אבא 'והוא שמובלעין ברובה', היינו ברוב אורך השדה או ברוב רוחב השדה, כגון שהסלעים עומדים בשורה ותופסים את רוב אורך השדה במקום אחד, ואם במקום שהם תוספים באורך השדה אין שיעור של חמשה קבין, אינם נמדדים אפילו אם אין בהם יותר מארבעה קבין, אבל אם יש שם שיעור של חמשה קבין, אזי כיון שהם מפוזרים ברוב אורך השדה וגם אינם יותר מארבעה קבין, נמדדים עם השדה.

דמים כפי שיעור של עשרים שנים, איך הדין בחלוף עשרים שנה כשמגיע זמן עשרים שנים קודם היובל, שאם נאמר שפודה לחצאין, הרי שמלכתחילה נתן את הדמים כפדיון, וכשיגיע עשרים שנה קודם היובל יחול הפדיון ממילא על כל השדה, אבל אם נאמר שאין פודה לחצאין, נחשבים המעות בשעה שנתן אותם כפקדון בעלמא, וכל זמן שאינו חוזר ופודה בהם לא חל פדיון. וברשב"א כתב, שאף שהשדה לא תהיה פדויה עד היובל, מכל מקום כשיבוא היובל והשדה תצא לכהנים, יועיל מה שנתן מתחילה מחצית הדמים, לכך שחצי השדה תחזור אליו ולא תצא לכהנים].

תוס' ד"ה אי

ישוב קושית התוס' מ'סלעים'

הרמב"ן ועוד ראשונים כתבו, שמ'סלעים' מלכתחילה לא קשה, שיש לומר שאף שסתם סלעים אינם ראויים לזריעה, מכל מקום יש סלעים הראויים לזריעה כגון סלע הבא בידים, וא"כ היה אפשר לומר להיפך דקתני סלעים דומיא דנקעים, מה נקעים בראויין אף סלעים בראויין.

גמ': טרשים שאמרו בית ארבעת קבין

איך הדין בסלעים יותר מארבעה קבין, הראויים לזריעה ואינם גבוהים עשרה

בטור (חו"מ סי' ריח) כתב, שאם מקום הסלעים יותר משיעור ארבעה קבין, אינם נמדדין עמה גם אם ראויים לזריעה ואינם גבוהים עשרה. אכן כתב, אם גובהם פחות משלשה טפחים, כיון שראוי לזרוע שם נמדדים עמה לעולם.

רשב"ם ד"ה בחמשת

איך הדין כשמפוזרים ביותר מחמשת קבין

הרשב"ם כתב, שאם מפוזרים ביותר מחמשת קבין כל שכן שנמדדים עמה. הנה **ברמב"ם** (הל' מכירה פכ"ח

קג, ב

רשב"ם ד"ה תנא

אם החידוש במשנה לפירוש הרשב"ם כשהסלע בתוך השדה או מחוצה לו

בריטב"א כתב, שלפי פירוש הרשב"ם תתפרש המשנה בדרך 'לא זו אף זו', לא מבעיא כשהסלע מחוץ לשדה שאינו נמדד עמה, אלא אפילו אם הסלע בתוך השדה אלא שהוא סמוך למיצר, גם אינו נמדד עמה. ועוד אפשר לומר, שיש צד חידוש כשהסלע מחוץ לשדה באופן שאין מיצר לשדה, שהיה מקום לומר שדוקא כשיש מיצר והסלע סמוך לו אינו נמדד משום שהוא בטל איליו, אבל כשאין מיצר, אזי כל שהוא סמוך לשדה נמדד עמה, וקמ"ל שאינו נמדד.

גמ': מופסק עפר בינתיים מהו

מה נחשב מופסק עפר

הרשב"א כתב בשם הירושלמי, שכל שאין יכול לסבוב שם עם המחרשה, הרי זה בכלל הספק אם נמדד עם השדה. **ובטור** (חו"מ סי' ריח) כתב, שכל שהוא סמוך למיצר בתוך שלשה טפחים, אינו נמדד עם השדה.

גמ': עפר מלמעלה וכו'

שיטות הראשונים בביאור אופן וצדדי הספק

ברשב"ם מפרש, שה'צונמא' בסוף השדה ויש עפר למעלה או למטה. ונראה שלדעתו ה'צונמא' ודאי מצטרף לשיעור יותר מארבעה קבין, לענין שלא יהיה נמדד עם השדה, והספק הוא באופן שאין יותר מארבעה קבין, אם מה שהוא סמוך למיצר זו סיבה שיחשב כמו שיש כאן הפסק עפר, שיהיה נמדד עם השדה. **ובעליות דרבנו יונה** מבאר, שכשיש עפר למטה הטעם לומר שיחשב חלק מהשדה, מאחר שאפשר להסיר את הסלע ולזרוע בעפר שמתחת, וכשיש עפר למעלה הטעם משום שראוי עכ"פ למקצת זרעים, אף שאינו ראוי לזריעה על ידי מחרשה.

אמנם **הרמב"ם** (הל' מכירה פכ"ח ה"ב) מביא את הספק של עפר מלמעלה או מלמטה בסתם, ולא באופן שהוא סמוך למיצר, **ובמגיד משנה** (שם) עמד על כך שהרמב"ם חולק על הרשב"ם. גם **ב"ד רמה** כתב, שהספק הוא אם ראוי להיות נמדד עם השדה או לא.

*מתני' פיהת כל שהוא ינכה

יישוב דין המשנה עם דברי רבא שכל דבר שבמידה אפילו פחות מכדי אונאה חוזר

הרשב"ם כתב, שמה שאמר רבא לעיל (צ, א) שדבר שבמידה אפילו פחות מכדי אונאה חוזר, ומוכח בגמ' שם ש'חוזר' היינו מקח טעות ובטל המקח, זהו רק במטלטלין אבל בקרקע אין ביטול מקח, שקים להו לרבנן שנוח ללוקח לקנות לפי מה שימצא הן חסר הן יתר. **ובתוס'** לקמן (קד, א) מקשים על רשב"ם, שהגמ' בקידושין מביאה את דברי רבא על קרקע. **ובפני יהושע** (ב"מ נו, ב) כתב ליישב את שיטת הרשב"ם, שלגבי מה שאמר רבא שנחשב כמקח טעות ובטל המקח, מחלק הרשב"ם שרק במטלטלין אמרו כן ולא בקרקע, אבל עיקר דברי רבא שטעות שבמידה אינה שייכת לדיני אונאה, הם גם בקרקעות, אלא שבקרקעות הדין שמחזיר דמים ולא הוי מקח טעות.

והתוס' כתבו, שבאופן המדובר במשנה, כשפסקו את המקח ידעו שיתכן שאין בקרקע שיעור בית כור, ולכן מה שפסקו 'בית כור מידה בחבל', הוא רק לענין התשלומין שיהיו לפי מידה בחבל, וכפי מה שיחסר בשיעור הקרקע יפחות לו מהדמים, ונמצא שמעולם לא היה כאן טעות במידה, ובאמת גם בקרקע אם היתה טעות במידה המקח בטל. ועל דרך זה מבואר **ברמב"ן**, שכתב שכיון שאמר לו 'בית כור מידה בחבל', ונמצא שאין כאן בית כור שלם, מתפרש מה שאמר 'מידה בחבל' לענין התשלומין שיהיו לפי 'בית כור מידה בחבל'. ומדברי **הר"ן** מבואר, שכשאומר 'מידה בחבל' זו סיבה לומר שיהיה המקח קיים ורק יצטרך

להחזיר המעות, שהמשמעות של 'מידה בחבל' שישלם לפי מידה בחבל.

וברמב"ן מביא דעת יש מפרשים, שמה שאמרו במשנה 'ינכה' היינו אם יתרצו שניהם, ולאפוקי שלא הוי מחילה כמו ב'הן חסר הן יתר', אבל הלוקח יכול לבטל את המקח משום טעות במידה אם ירצה.

ומסקנת דברי **הרמב"ן** בעיקר דברי רבא, שאם אפשר להשלים את מה שחיסר, אין המקח בטל וישלים המוכר את החסר, אבל אם אי אפשר להשלים, המקח בטל. ולפי זה צריך לפרש במשנה כפי שנתבאר לעיל, שהרי באופן שבמשנה אי אפשר להשלים. אמנם

הרשב"א כתב, שגם באופן שאי אפשר להשלים אין המקח בטל, אלא שפוחת מהדמים לפי מה שנחסר, ולפי זה נמצא שדין המשנה לא קשה כלל, שלעולם המקח לא בטל, ורק פוחת מהדמים לפי מה שנחסר מהמידה.

ובנימוקי יוסף כתב, שהדין תלוי באיזה שיעור נחסר מהמקח, שאם נחסר רק מעט, אין המקח בטל, משום שאין דרך בני אדם להקפיד על כך ולבטל את המקח, אבל אם חסר מהמידה הרבה, המקח בטל, ובמשנה מדובר באופן שעדיין שם 'בית כור' על השדה, ומשום כך אין לבטל את המקח משום חסרון מועט.